

SIEDEMNASTOWIECZNA WIEDZA O CZARTORYSKICH

Celem artykułu jest próba prezentacji stanu wiedzy społeczeństwa w XVII wieku o pochodzeniu i działalności książąt Czartoryskich. Rozprawa składa się z dwóch części. Pierwsza z nich stanowi próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie: kto był protoplastą tej rozrodzonej rodziny, druga zaś dotyczyła działalności przedstawicieli w życiu politycznym Wielkiego Księstwa Litewskiego. Warto bowiem podkreślić, iż mimo awansu społecznego rodziny w XVIII stuleciu, niestety, świadomość i wiedza o ich zaangażowaniu na tym polu, czyli w polityce sto lat wcześniej była nader znikomą i fragmentaryczną.

Słowa kluczowe: pochodzenie, przodek, aktywność polityczna

Celem artykułu jest próba prezentacji stanu wiedzy o rodzie Czartoryskich w XVII wieku, a pretekst do podjęcia niniejszych rozważań stanowił fakt mglistych i niepewnych wiadomości na temat początków rodu i działalności jego przedstawicieli w wiekach wcześniejszych mimo, iż wiek XVIII wyniósł ich na czoło rodzin Wielkiego Księstwa Litewskiego, zaangażowanych w dzieło naprawcze Rzeczypospolitej [13, s. 8].

Opinie naukowców, dotyczące imienia protoplasty tego niezwykle rozrodzonego rodu były podzielone. Historycy, którzy zabierali głos w tej wieloletniej dyskusji to przede wszystkim: Oskar Halecki [11, s. 81-88], Józef Wolff [46, s. 16-18], Tadeusz Wasilewski [44, s. 45-63], Henryk Paszkiewicz [31, s. 203-218], Kazimierz Stadnicki [35, s. 39], Tadeusz Jerzy Stecki [37, s. 171-173]. Informacje, dotyczące legendarnych początków rodziny próbował rozwikłać Marek Cetwiński [5, s. 43-58]. Najnowsze informacje zawdzięczamy natomiast wieloletniej pracy Jana Tęgowskiego [42, s. 53-59; 43, s. 95]. Nie sposób nie wspomnieć również o dokonaniach ukraińskiej historyk, Natalii Jakowenko [12, s. 320] oraz ostatnich wynikach kwerend, przeprowadzonych przez Andrzeja Michalskiego [23, s. 48-70].

Głównymi źródłami, które posłużyły opracowaniu tematu były: herbarz autorstwa Wojciecha Wijuka Kojałowicza [14, s. 10-11] (nie znamy dokładnej daty jego wydania, choć prace nad

nią trwały już w 1656, to jednak pierwsza redakcyjna wersja miała powstać przed rokiem 1758), anonimowy rękopis, odnaleziony w zbiorach Biblioteki Narodowej, czyli *Rodowody książąt Litewskich* [1, k. 11-12], którego sporządzenie przez długi czas przypisywano twórcy *Historii Litwy* [1, k. 1] (Wojciech Wijuk Kojałowicz był człowiekiem starannie wykształconym. Uczył się w Kolegium Nieświeskim Jezuitów, a potem w Akademii Wileńskiej. Pełnił funkcję rektora uczelni. Prowadził wykłady z logiki, historii i metafizyki. Interesował się także fizyką próżni. Dodatkowo, przez lata sporządzał liczne kwerendy, które zaowocowały napisaniem *Historii Litwy*) [2, s. 5-14; 3, s. 264-265; 9, s. 318-322]. Cenne okazały się również zapiski Macieja Strykowskiego [39, s. 57] oraz tzw. *Kronika Bychowca* [16, s. 155-156], to znaczy fragmenty dokumentu, które opisywały przebieg zamachu na Zygmunta Kiejstutowicza. Nie sposób nie wspomnieć o herbarzach: Bartosza Paprockiego [31 s. 827-828], (pierwsze wydanie z roku 1584), Kaspra Niesieckiego [26, s. 222-236; 2, s. 9], (pierwsza edycja wyszła w latach 1728-1743 pt. *Korona Polska przy złotej wolności starożytnymi wszystkich katedr, prowincji i rycerstwa klejnotami ozdobiona*, ale autor korzystał z rękopisu herbarza Kojałowicza) oraz tablicach genealogicznych autorstwa Włodzimierza Dworaczka [8, s. 15].

Współczesne badania dowodzą, iż Czartoryscy wzięli swój początek od Giedymina. Na tym stanowisku stali: Oskar Halecki [11, s. 81-88], Józef Wolff [46, s. XII, 18], Tadeusz Wasilewski [44, s. 46], Kazimierz Stadnicki [35, s. 115], Henryk Paszkiewicz [31, s. 211-216], Jan Tęgowski [42, s. 53-59; 43, s. 95], Teodor Żychliński [48, s. 8], Zygmunt Wdowiszewski [45, s. 33-36], Jakub Morysom [24, s. 15], Jerzy Michalski [23, s. 48], Włodzimierz Dworzaczek [8, s. 16] oraz Natalia Jakowenko [12, s. 49, 320]. Niemal wszyscy wymienieni uważali, że założycielem rodu był Konstanty Olgierdowicz, jedynie Henryk Paszkiewicz [31, s. 309-312], Włodzimierz Dworzaczek [8, s. 16] oraz Jan Tęgowski sądzili, iż ich protoplastą był Konstanty Koriatowicz [43, s. 95, 311, 317].

Fakt genealogicznych związków Czartoryskich z domem Jagiellonów nie budzi zatem już dziś większych wątpliwości. Przez lata próbowano je jednak udowodnić na różne sposoby, nie cofając się również przed wykorzystaniem podań mitycznych i bajecznych legend. Dość zacytować słowa profesora Marka Cetwińskiego, który spostrzegł, «*że na dworze Kazimierza Czartoryskiego krążyła legenda o pochodzeniu Czartoryskich od pewnego włoskiego rodu Colombów, a takie zapewnienia miały udowodnić ich pokrewieństwo z Jagiellonami, wszak ta dynastia miała wziąć początek od włoskich uchodźców*» [5, s. 45]. Nie wierzył w to Jerzy Jankowski twierdząc, iż jest ono «*wytworem bałamutnych urojeń*» [13, s. 8]. O starożytnym rodowodzie kniaziów Czartoryskich pisała także Natalia Jakowenko [12, s. 48]. Nie należy jednak lekceważyć ustaleń Tadeusza Wasilewskiego, który zauważył, iż informacje o pochodzeniu Czartoryskich zaczynają wartość służyć dopiero w XVI wieku [44, s. 45].

Jak zatem w źródłach przedstawia się ta kwestia? Ich pochodzenie od Konstantego Olgierdowicza, choć odrzucone w toku dalszych badań miało swoje oparcie w siedemnastowiecznych źródłach i archiwaliach. O jego istnieniu czytamy bowiem w anonimowym rękopisie ze zbiorów Biblioteki Narodowej. Autor tegoż pisma podkreślał, że ów książę miał zamieszkać

na Czartorysku w powiecie łuckim, a ziemia ta dała początek nazwisku magnatów [1, k. 11]. Koncepcji tej nie odrzucił również szesnastowieczny dziejopis, Maciej Strykowski i umieścił ją w swojej *Kronice* [39, s. 57; 40, s. 263-264]. Odmianą propozycję dawał Wojciech Wijuk Kojałowicz. Historyk uważał, że założycielem rodziny był syn Giedymina, Fiodor Lubert [14, s. 10]. Tenże miał dochować się dwóch synów: Dymitra i Michała, który zamieszkał na Czartorysku [14, s. 11; 19, s. 577; 36, s. 103]. Linię tę, według autora *Historii Litwy* przedłużyli zaś Iwan i Aleksander. Szczycili się oni przywilejem Władysława III, uznającym ich za krewnych monarchy [14, s. 11]. Dane te są jednak błędne. Według ustaleń Tęgowskiego Fiodor Lubart nie był synem Giedymina, lecz jego wnukiem. Lubart miał doczekać się bowiem trzech synów: Fiodora, Simona i Łazarza [43, s. 240]. Informacja, zaś dotycząca pochodzenia Czartoryskich, dla autora *Rodowodów książąt litewskich* również nie wydaje się być sprawdzoną, gdyż dopuszczał on ich pochodzenie od Korygiłły [1, k. 11]. Te wiadomości mają jednak charakter hipotetyczny. Badania Jana Tęgowskiego dowiodły bowiem, że zmarł on bezżennie i bezpotomnie [43, s. 147].

Jednoznacznych i pewnych informacji o rodowodzie kniaziów Czartoryskich nie znaleziono również w herbarzach i drzewach genealogicznych. Od Lubarta wywodzili Czartoryskich: Bartosz Paprocki [30, s. 828] i Szymon Okolski (herbarz wyszedł w latach 1641-1645 i nosił tytuł *Orbis Polonus*), który za przodka książąt uważał Michała, syna Lubarta (dane te podano za pośrednictwem Kacpra Niesieckiego) [26, s. 235]. Według Kacpra Niesieckiego przodkami Czartoryskich byli Konstanty Olgierdowicz lub Korygiłło [26, s. 235].

Przejdźmy do omówienia udziału Czartoryskich w życiu politycznym Wielkiego Księstwa Litewskiego. Pierwsze wzmianki o czynnym zaangażowaniu przedstawicieli rodziny w działalność polityczną pochodzą z 1386 roku, kiedy to Konstanty Olgierdowicz miał uczestniczyć w poselstwie o rękę królowej Jadwigi [1, k. 11]. Koncepcję tę odrzucili Henryk Paszkiewicz i Jan Tęgowski [32, s. 218; 42, s. 56]. Nie

potwierdzają jej również podręczniki Historii Litwy [29, s. 56]. Czartoryscy działali również na rzecz sfinalizowania unii polsko-litewskiej w 1385 roku. Niemalże zasługi w przygotowaniu umowy krewskiej położył Konstanty Koriatowicz [31 s. 218; 42, s. 56].

Kolejnym świadectwem rosnącego udziału książąt Czartoryskich w polityce Wielkiego Księstwa Litewskiego jest obecność Konstantego Olgierdowicza, podczas najazdu wojsk krzyżackich, sprzymierzonych z Witoldem na Wilno. Miał on wówczas zostać pojmanym i wziętym do niewoli [1, k. 12; 29, s. 79]. W tym boju uczestniczył także, według autora *Rodowodów książąt litewskich* Hleb Konstantynowicz Korygiłło. Ten krewny Giedymina walczył po stronie Jagiełły, podczas natarcia Zakonu na ziemie litewskie [1, k. 12]. Informacja ta jest jednak błędna [43, s. 147]. Według Józefa Wolffa bił się wówczas Hleb Konstantynowicz [46, s. 18].

Pozycja książąt Czartoryskich była wysoka. W 1417 roku poświadczono bowiem obecność Wasyla, syna Konstantego w Nowym Mieście, w orszaku Władysława Jagiełły [46, s. 18]. Ów członek rodu Giedymina przebywał również na dworze królewskim [46, s. 18]. Nie należał jednak najprawdopodobniej do grona doradców monarchy, co stwierdziła Irena Sułkowska-Kurasiowa [41, s. 216-217].

Znacznie więcej informacji o ich zaangażowaniu w życie polityczne Wielkiego Księstwa Litewskiego pojawiło się w roku 1440. *Rodowody Książąt Litewskich* [1, k. 12] oraz *Herbarz Wojciecha Wijuka Kojałowicza* [14, s. 11] poświadczają udział Czartoryskich w zamachu na życie Zygmunta Kiejstutowicza. Jego inspiratorami mieli być stronnicy Świdrygajłły, a wśród nich występowali książęta Czartoryscy [21, s. 5, 31; 27, s. 15-16]. Inna rzecz, że nie wiadomo, kto był jego wykonawcą [17, s. 271; 18, s. 272]. W *Kronice Bychowca* i zapiskach Macieja Strykowskiego czytamy bowiem, że inspiratorem zajścia w Niedzielę Palmową tego roku był Aleksander Czartoryski [16, s. 155; 40, s. 265; 6, s. 72-73]. Klóćą się z tym stwierdzeniem zapisy, które znaleziono w *Rodowodach Książąt Litewskich* i notatkach Kojałowicza, gdzie winą

za zabójstwo obarczono Iwana Czartoryskiego [1, k. 12; 14, s. 11]. W anonimowym rękopisie czytamy również o karze banicji dla zamachowca, o czym z kolei milczą zapisy kronikarskie [1, s. 12]. Według ustaleń Józefa Wolffa [46, s. 18] Aleksander Czartoryski udał się na Ruś. Po powrocie do kraju został namiestnikiem Pskowa. Iwan natomiast zamieszkał w trockim zamku [46, s. 18]. Według Natalii Jakowenko nastąpiła wówczas zmiana nazewnictwa w stosunku do Czartoryskich, a mianowicie odtąd nazywano ich panami, co było równoznaczne z książętami [12, s. 130].

Jeszcze więcej danych o zaangażowaniu Czartoryskich w życie polityczne Wielkiego Księstwa Litewskiego przyniósł rok 1471. Michał Czartoryski uczestniczył wówczas w starciach w obronie terytorium Wielkiego Księstwa Litewskiego przed zakusami Imperium Osmańskiego. Stawił również czoło, najeżdżającym na te ziemie oddziałom tatarskim, sprzymierzonym od 1468 z Moskwą. W zapiskach rękopiśmiennych czytamy, iż ten Giedyminowicz: «*pędził z Gasztoldem za Tatarami, którzy byli zebrani w Zbarażu*» [1, k. 12]. Pościg zakończył się niepowodzeniem, a nieprzyjaciele pustoszyli nadal Kijów, Brześć, Łuck, Podole, Nowogródek i Nieśwież, podążając ku Wilnu [1, k. 12].

Kolejnym świadectwem uczestnictwa książąt Czartoryskich w obronie Wielkiego Księstwa Litewskiego, jest poświadczony przez *Rodowody Książąt Litewskich* udział Aleksandra Czartoryskiego w bitwie pod Wiśniowcem, gdzie wyciął w pień oddziały tatarskie, zagrażające państwu litewskiemu [1, k. 12; 34, s. 59]. (Nie wiadomo jednak, o którego krewnego Giedymina o tym imieniu chodzi Według Józefa Wolffa bowiem uczestniczył w niej Aleksander, syn Fedora i wnuk Michała) [46 s. 25]. Ten Giedyminowicz miał w 1527 roku walczyć pod wodzą hetmana, Konstantego Ostrogińskiego w bitwie pod Olszanicą, podczas którego: «*24 tysiące nieprzyjaciół położyli, zadając śmierć baszy tureckiemu, Ibrahimowi, po czym uwolniono jeńców*» [14, s. 11; 4, s. 424].

Przez kolejne lata zainteresowanie Czartoryskimi było znikome. Wiadomo jednak, że książęta zajmowali się wówczas gromadzeniem majątku

i finansowym wspieraniem cerkwi prawosławnej [12, s. 84, 133; 44, s. 53; 46, s. 23].

Znikomą wiedzą dysponowano w siedemnastym stuleciu na temat życia osobistego przedstawicieli rodu. Lakoniczne wiadomości w tej sprawie pojawiły się w roku 1560. W *Rodowodach książąt litewskich* odnotowano bowiem wstąpienie w związki małżeńskie Aleksandra Czartoryskiego. Jego wybranką miała być Zofia Chodkiewiczówna [1, k. 12]. Informacja ta jest jednak błędna. Według Józefa Wolffa jej mężem miał być Michał Aleksandrowicz Czartoryski [46, s. 26]. Badacz nie wiedział jednak, kiedy to nastąpiło. Podał zaś, że «miała być ona niezamężną jeszcze w 1569» [46, s. 26]. Z tego związku zostało zrodzonych troje dzieci: synowie Michał i Jerzy oraz córka Zofia [4, s. 603]. Żoną Aleksandra, syna Fedora miała być natomiast Maria Despotówna. Małżonkowie doczekali się dwójki dzieci: syna Michała, przyszłego starosty żytomierskiego i córki Maryny [46, s. 26; 4, s. 603].

Na karty historii Czartoryscy powrócili w 1569, kiedy to odnotowano udział Iwana Czartoryskiego w pracach sejmu, których uwieńczeniem było podpisanie aktu unii lubelskiej [14, s. 10, 1, k. 12]. Nie wiadomo jednak, o którym przedstawicielu rodu o tym imieniu myślano. Według Józefa Wolffa był nim Iwan Fedorowicz [46, s. 30]. (Odmienne zdanie w tej kwestii prezentował Kacper Niesiecki. Według niego bowiem wśród senatorów znajdował się syn Teodora, Aleksander, wojewoda wołyński) [26, s. 227]. Miał on przedstawić monarsze akt, wydany przez Władysława III w Budzie w 1442 roku, uznający ich za krewnych króla. Według Jakowenko od nadania tego przywileju członkowie rodziny mieli zasiadać w senacie, [12, s. 113] najprawdopodobniej chodziło tutaj o radę wielkoksiążęcą [15, s. 24-36]. Zygmunt August potwierdził wówczas pokrewieństwo Czartoryskich z domem Jagiellonów [30, s. 827].

Wojewodą wołyńskim był także syn Aleksandra, Michał. Nie została jednak podana datacja uzyskania przez niego tej królewskiej nominacji [1, k. 12; 26, s. 230]. Józefowi Wolffowi udało się ustalić, że potomek Czartoryskich znacznie

wcześniej czynnie działał na scenie politycznej, gdyż brał udział w sejmie elekcyjnym 1573 roku. W meandry polityki wprowadził go jego ojciec [46, s. 33]. Urząd senatora pozostawał w rodzinie. W *Herbarzu* Kacpra Niesieckiego [26, s. 227] i zapiskach Kojałowicza [14, s. 11] podano bowiem, że z racji sprawowania urzędu wojewody wołyńskiego w izbie senatorskiej zasiadał także Mikołaj Jerzy. To oczywiście nie jedyny przykład awansu społecznego rodziny. *Rodowody książąt litewskich* oraz notatki autora *Historii Litwy* omawiają rolę, jaką w dziejach rodziny odegrał Kazimierz Florian [1, k. 12; 14, s. 11]. Ten potomek Mikołaja Jerzego, starannie wykształcony, przeznaczony do stanu duchownego, związany z dworem Władysława IV szybko piął się po szczeblach kariery. Wojciech Wijuk Kojałowicz podaje, że został biskupem poznańskim [14, s. 11]. Nie ustalił jednak daty tego wydarzenia. Kazimierzowi Piwarskiemu [33, s. 280] i Piotrowi Niteckiemu [28 s. 43] udało się ustalić, iż miało to miejsce w 1650 roku. Awans ten Czartoryski zawdzięczał protekcji Albrychta Stanisława Radziwiłła. Autor *Historii Litwy* podkreślił również, iż «potym był biskupem kujawskim» [14, s. 11], co było równoznaczne z degradacją. Ponownie nie podał datacji tego przeniesienia. Według ustaleń Piwarskiego nastąpiło ono w roku 1655, po śmierci Mikołaja Gniewosza [33, s. 280]. Potwierdził to również Jerzy Dunin Borkowski [7, s. 5]. Przedstawiciel Czartoryskich swoją karierę uwieńczył prymasostwem. Z tej racji po śmierci króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego był interreksem i zwoływał sejmy w czasie bezkrólewia w 1674 roku (konwokacyjny oraz elekcyjny). Nie dożył zaś sejmu koronacyjnego [33, s. 280; 26, s. 231].

Czartoryscy brali również czynny udział w zawirowaniach wojennych XVI i XVII stulecia. Według Józefa Wolffa Iwan Iwanowicz Czartoryski znajdował się w obozie Stefana Batorego, idącego na Moskwę i walczącego pod Pieszkowem [46, s. 33; 26, s. 231]. Nie poświadczają tego jednak analizowane źródła.

Świadectwo uczestnictwa książąt w zawierusze wojennej pojawiło się bowiem w *Rodowodach książąt litewskich* dopiero w 1651 roku, kiedy

to poświadczono udział Czartoryskiego, dowodzącego oddziałem Wołynian pod Beresteczkiem. Nie wiadano jednak, o którego przedstawiciela rodu chodzi [1, k. 12]. Badania, przeprowadzone przez Józefa Wolffa dowiodły, że do walki z nieprzyjacielem prowadził ich Mikołaj Jerzy [46, s. 33]. Czartoryscy angażowali się także w obronę Wielkiego Księstwa Litewskiego w czasie potopu szwedzkiego. Województwa krakowskiego przed najazdem nieprzyjaciół bronił Jan Karol Czartoryski [32, s. 277]. Kazimierz Florian zachęcał zaś króla Jana Kazimierza do pozostania na Śląsku [14, s. 11; 33, s. 281].

Na tych danych kończą się informacje na temat rodziny w omawianych źródłach. Przedstawiciele rodu doszli do władzy w następnym stuleciu, jako członkowie stronnictwa dworskiego u boku Augusta II Mocnego. Dzięki korzystnym mariażom stale powiększali swój stan posiadania. Dość wspomnieć o Kazimierzu Czartoryskim, synu Mikołaja Jerzego, który znacznie wzbogacił się dzięki związkowi z Izabelą z Morsztynów, a ponadto małżonka wniosła do jego domu powiew kultury francuskiej, zakładając salon literacki. Jej mąż brał czynny udział w życiu politycznym kraju, a jego kariera, choć nie była błyskawiczną: (poselstwa na sejmy, podczaszostwo litewskie, podskarbiostwo wielkie litewskie, podkanclerstwo wielkie litewskie) została uwieńczona krzesłem w senacie, gdzie zasiadał, jako kasztelan wileński [38, s. 281-283; 20, s. 16; 47, s. 42].

W świetle powyższych rozważań okazuje się, że, wiedza o rodzie Czartoryskich w omawianym okresie wykazywała spore braki, luki i

niedociągnięcia. Po pierwsze, nie wiadano, kto był protoplastą tej rozrodzonej rodziny. Stawiano różne hipotezy, wśród których najistotniejsze to te, widzące przodka Czartoryskich w osobach Konstantego Olgierdowicza, czy Lubarta, a nawet Konstantego Korygiłły.

Wiele do życzenia pozostawiała także wiedza o udziale przedstawicieli rodu w życiu politycznym Wielkiego Księstwa Litewskiego. Nie ustalono bowiem, który członek rodziny uczestniczył w finalizacji umowy krewskiej. Nie rozstrzygnięto również, o którym z braci Czartoryskich myślano, mówiąc o inspiratorze i wykonawcy, zakończonego morderstwem zamachu na życie Zygmunta Kiejstutowicza. W siedemnastym stuleciu zdawano sobie sprawę z udziału Czartoryskich w pracach na rzecz podpisania aktu unii lubelskiej. Wybiórcze dane zgromadzono natomiast w analizowanym materiale w kwestii uczestnictwa kniaziów Czartoryskich w zawierusze wojennej XVI i XVII stulecia. Analizowane dokumenty poświadczają czynny udział ich przedstawicieli w życiu politycznym Wielkiego Księstwa Litewskiego. Dodatkowo, ich potomkowie wybili się na urząd senatorski (Mikołaj Jerzy i jego syn Michał, Kazimierz Florian, Kazimierz). Nie ominęły także kniaziów Czartoryskich wysokie godności kościelne (Kazimierz Florian), a w następnym stuleciu marzyli o berle królewskim (August Czartoryski widział ciężar korony na skroniach swojego syna, Adama Kazimierza). Te zabiegi nie zostały jednak uwieńczone sukcesem [10, s. 200; 22, s. 109; 25, s. 234].

ŹRÓDŁA I LITERATURA

1. Rodowody książąt litewskich. – Biblioteka Narodowa w Warszawie. – nr 3090.
2. Antoniewicz M. O recepcji twórczości heraldycznej Wojciecha Wijuka Kojalowicza w XVII – XIX wieku. – «Zeszyty Historyczne». – t. VI. – 2000, s. 5-14.
3. Antoniewicz M. Protoplaści książąt Radziwiłłów. Dzieje mitu i meandry historiografii. – Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2011.
4. Anusik Z. Studia i szkice staropolskie. – Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2011.
5. Cetwiński M. Mityczne wzory i społeczne funkcje legend herbowych Czartoryskich i Czetwertyńskich, «Genealogia. Studia i materiały historyczne». – t. 1. – 1991, s. 43-58.
6. Chodynicki K. Geneza i rozwój podania o zabójstwie Zygmunta Kiejstutowicza (Ze studiów nad dziejopisarstwem litewskich), «Ateneum Wileńskie». – 1828. – z. 15, s. 79-103.
7. Dunin- Borkowski J. S. Almanach Błękitny. Genealogia żyjących utytułowanych rodów polskich. – t. 1. – Warszawa-Lwów: Nakładem Księgarni H. Altenberga, 1908.

8. Dworzaczek W. Genealogia tablice. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959.
9. Dworzaczek W. Kojalowicz Wojciech Wijuk \\\ Polski Słownik Biograficzny. – t. 2. Warszawa 1982, s. 318-322.
10. Frączyk T. Adam Kazimierz Czartoryski. Biografia literacka na tle przemian ideowych polskiego Oświecenia. – Kraków: Księgarnia Akademicka, 2012.
11. Halecki O. Koriatowicze, a przodkowie Holszańskich i Czartoryskich. – «Miesięcznik Heraldyczny». – R. 18. – 1939. – z. 6, s. 81-88.
12. Н. Яковенко. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. – Київ 2008.
13. Jankowski J. Książęta Czartoryscy- krótki rys historyczny. – Poznań: Nakładem Tygodnika Wielkopolskiego, Czcionkami Ludwika Mierzbacha, 1873.
14. Ks. Wojciecha Wijuka Kojalowicza herbarz rycerstwa W X Litewskiego tak zwany Compendium, czyli o klejnotach albo herbach, których familie stanu rycerskiego w prowincjach Wielkiego Księstwa Litewskiego zażywają. – Kraków 1897.
15. Korczak L. Litewska Rada Wielkksiążęca. – Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1998.
16. Полное собрание русских летописей. – т. 32, Москва 1975.
17. Kuczyński M. Czartoryski Aleksander \\\ Polski Słownik Biograficzny. – t. IV. – Kraków 1938, s. 271.
18. Kuczyński M. Czartoryski Iwan \\\ Polski Słownik Biograficzny. – t. 4. – Kraków 1938, s. 271-272.
19. Kuczyński S. Lubart Dymitr \\\ Polski Słownik Biograficzny. – t. XVI. – Wrocław- Warszawa- Kraków 1972, s. 576-577.
20. Kuras K. Współpracownicy i klienci Aleksandra Augusta Czartoryskiego w czasach saskich. – Kraków: Towarzystwo Wydawnicze Historia Jagiellonica, 2010.
21. Lewicki A. Powstanie Świdrygajły: ustęp z dziejów Litwy z Koroną. – Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1892.
22. Markiewicz M. Europejska polityka Familii \\\ Czartoryscy- Polska- Europa- Historia- Współczesność. – red. Z. Baran. – Kraków: Wydawnictwo DjaF, 2003, s. 109-114.
23. Michalski A. O pochodzeniu i początkach kariery domu Czartoryskich. – «Słupskie Studia Historyczne». – 2013. – nr 19, s.48-70.
24. Moryson J. Książę Olgierd Czartoryski (1888- 1897). Życie i działalność polityczna. – Kraków: Wydawnictwo Universitas, 2002.
25. Nieć J. Młodość ostatniego elekta: Stanisław August Poniatowski (1732- 1764). – Kraków: Skład Główny w Księgarni Wolffa, 1935.
26. Niesiecki K. Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S J powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów dowodem urzędowych i wydany przez J. Bobrowicza. – t. 3. – Lipsk 1839.
27. Nikodem J. Przyczyny zamordowania Zygmunta Kiejstutowicza. – «Białoruskie Zeszyty Historyczne». – 2002. – nr 17, s.15-30.
28. Nitecki K. Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik Biograficzny. – Warszawa: Wydawnictwo Ośrodka Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1992.
29. Ochmański J. Historia Litwy. – Wrocław- Warszawa- Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1982.
30. Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego zebrane i wydane w r.p. 1784. – Kraków: Wydawnictwo K. J. Turowskiego, 1858.
31. Paszkiewicz H. O genezie i wartości Krewa. – Warszawa: Składnica Wydawnicza Gebethner i Wolff, 1938.
32. Piwarski K. Czartoryski Jan Karol \\\ Polski Słownik Biograficzny. – t. 4. – Kraków 1938, s. 276-277.
33. Piwarski K. Czartoryski Kazimierz Florian \\\ Polski Słownik Biograficzny. – t. 4.-Kraków 1938, s. 279-281.
34. Rachuba A. Kiaupiane J. Kiupa Z. – Historia Litwy. Dwugłos polsko- litewski. – Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008.
35. Stadnicki K. Bracia Władysława Jagiełły Olgierdowicza, króla Polski, Wielkiego księcia Litwy jako ciąg dalszy «Synów Giedymina». – Lwów: Nakładem Aleksandra Vogla, 1867.
36. Stadnicki K. Olgierd i Kiejstut: synowie Giedymina Wielkiego Księcia Litwy. – Lwów: Nakładem Księgarni Butrymowicza i Schmidta, 1870.
37. Stecki K. Z boru i stepu. Obrazy i pamiątki. – Kraków: Nakładem autora, 1888.
38. Sidorowicz S. Czartoryski Kazimierz \\\ Polski Słownik Biograficzny. – t. 4. – Kraków 1938, s. 282-283.
39. Strykowski M. Kronika polsko-żmudzka i wszelkiej Rusi. – Warszawa: wyd. G. Ł. Gucksberg, 1848.
40. Strykowski M. O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żmudzkiego i ruskiego, przedtym nigdy od żadnego ani kuszone ani opisane z natchnienia Bożego, a uprzejmie pilnego doświadczenia. – oprac. J. Radziszewska. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1978.
41. Sułkowska-Kurasiowa I. Doradcy Władysława Jagiełły \\\ Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów. – red. S. K. Kuczyński. – t. II. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987, s. 188-220.

42. Tęgowski J. Który Konstancy Olgierdowicz czy Koriatowicz był przodkiem książąt Czartoryskich \\\ Europa Orientalis. Polska i jej wschodni sąsiedzi od średniowiecza po współczesność. Studia i materiały ofiarowane profesorowi Stanisławowi Aleksandrowiczowi w 65 rocznicę urodzin. – red. Z. Karpius, T. Kempa, D. Michalik. – Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1996, s. 53-59.
43. Tęgowski J. Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów. – Warszawa-Poznań: Wydawnictwo Historyczne, 2000.
44. Wasilewski T. Pochodzenie i początek kariery książąt Czartoryskich \\\ Litwa i jej sąsiedzi od XII do XX wieku. – red. G. Błaszczak, A. Kijas. – Poznań: Wielkopolska Agencja Wydawnicza, 1994, s. 45-63.
45. Wdowiszewski Z. Genealogia Jagiellonów i domu Wazów w Polsce. – Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2005.
46. Wolff J. Kniaziowie litewsko- rusczy od końca XIV wieku. – Kraków: Wydawnictwo Jacka Badowskiego, 1895.
47. Zielińska T. Magnateria polska epoki saskiej. Funkcje urzędów i królewszczyzn w okresie przeobrażeń warstwy społecznej. – Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1977.
48. Żychliński T. Złota księga szlachty polskiej przez Teodora Żychlińskiego, członka królewskiej włoskiej Akademii historyczno- genealogicznej w Pizie, R. 8 z dołączeniem trzech tablic genealogicznych rozrodzenia potomków Giedymina, wyvodu po mieczu i po kądzieli hrabiego Stanisława Kosmowskiego, Panów Sienna herbu Dębno (Oleśnickich, Siemieńskich, Potworowskich). – Poznań ` 1886.

М. Гонера,

Академія ім. Яна Длугоша, Ченстохова, Республіка Польща

СИМНАДЦЯТИВІЧНІ ЗНАННЯ ПРО ЧАРТОРИЙСЬКИХ

Метою статті є намагання подати стан знань спільноти в XVII столітті про походження і діяльність князів Чарторійських. Дослідження складається з двох частин. Перша з них становить спробу пошуку відповіді на питання: хто був зачинателем цієї різномірної родини, друга – стосується діяльності представників родини в політичному житті Великого князівства Литовського. Варто також підкреслити, що окрім відомостей суспільних про родину в XVIII столітті, на жаль, інформація і знання про їх приналежності на тому полі, тобто в політиці сотнею років раніше була надто обмежена і фрагментарна.

Ключові слова: походження, пращур, активність політична

М. Gonera,

Jan Dlugosz Academy, Czestochowa, Poland

THE KNOWLEDGE ABOUT CZARTORYSKI'S FAMILY

The purpose of the following article is the presentation of knowledge about ancestry and political activity of Czartoryski' family in the 17th century. This dissertation consists of two parts: the first part is the search for answer who this family's ancestor was, whereas the second one describes his members's political activity of Grand Duchy of Lithuania. It should be pointed out that although the social advance of the family was noticeable in the 18th century, the knowledge of their participation within political life even 100 years earlier was rather scanty and fragmentary.

Keywords: origin, ancestor, political activity

Рецензенти: *Стройновський А.*, д-р іст. наук, проф.;

Срогош Т., д-р іст. наук, проф.